

УДК 348.112:348.113(348.71)
DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2024.3>

В. М. Мельник

orcid.org/0000-0001-5640-0351

*кандидат політичних наук, юрист, лауреат премії
імені Миколи Лукаша за переклади з латини,
асистент кафедри політології*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ТЕОРЕТИК «КАНОНІЧНОСТІ» МАРКІОН І «ФЕДЕРАТИВНА» ПОЛІТИКО-ПРАВОВА КОНЦЕПЦІЯ «КАТОЛИЦИЗМУ» В РИМСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Вступ. Страта творця вчення про кафоличність церкви, єпископа Ігнатія Антіохійського¹ (Ἰγνάτιος Αντιοχείας) [1, с. 7–9], що трапилася бл. 110 р. н. е., не стала сигналом до масштабних антихристиянських гонінь [3; 4, Plinius, Epistulae X. 96–97]. Римські імператори-принцепси Траян (98–117) і Адріан (117–138) насправді вкрай стримано ставилися до християнських еклезія, якщо ті не виступали відкрито проти адміністрації та, головне, імператорського культу [4, р. 503–505]. На користь їхньої умовної «толерантності» свідчить маса документів та археологічних знахідок, підтверджуючи динамічний розвиток християнських культів упродовж першої половини II століття н. е. Вже тоді швидке поширення християнських ідей² виявилось фактом реальної дійсності. Зрештою, концепції і теорії антіохійця Ігнатія [5], попередньо обґрунтувавши феномен «католицизму» («καθολικός»), побудували фундамент церковної інтеграції різноплеменних еклезіяльних угруповань сирійців, греків, італійців, іллірійців, паннонійців, іспанців, африканців, кельтів, фракійців, даків, єгиптян, вірмен etc. Звичайно ж, представники різноманітних етносів приносили зі собою в «християнство» [6, pp. 266, 828] кардинально відмінні світоглядні настанови, стереотипи й архетипи свідомості. В цьому сенсі, враховуючи політико-юридичне поєднання («foederatio») різноплеменних народів під владою римських імператорів, «перемолоти» їх могла лише «єпископальна церква», протиставлена Святим Ігнатієм Антіохійським антагоністичній «пресвітеріанській» церковно-політичній моделі [7, Ep. Smyrnaeans, 8]. До цієї точки зору прийшов і малоазійський теоретик, еллін за походженням, Маркіон із Сінопа (бл. 85–160)³.

Виклад основного матеріалу. Батько Маркіона обіймав посаду сінопського єпископа. Крім цього примітного факту, про понтійські роки життя майбутнього релігійно-політичного теоретика відомо вкрай мало [8]. Так, у 140 р., за

часів принципату Антоніна Пія (138–161), Маркіон переїхав із рідного Сінопа до столичного Риму. Ймовірно, Маркіон тривалий час займався купецькою діяльністю, оскільки згодом мав достатні кошти для швидкої організації великої мережі прихильників [9, р. 18].

Швидше за все, Маркіон належав до сінопських адептів антіохійського вчення Ἡ Καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας⁴. Враховуючи зв'язки Сінопа з Антіохійським єпископством, батько Маркіона точно не міг виступати супроти ідей Святого Ігнатія [5].

На момент страти антіохійського єпископа, що сталася на цирковій арені Вічного міста (бл. 110 року), Маркіону виповнилося 25 років. Розвиваючи торговельну справу або керуючи мережею ремісничих майстерень, Маркіон подорожував Малою Азією і Близьким Сходом, навчався у різних теологічних школах. У будь-якому разі, початковий період співробітництва Маркіона з Римською єпископською громадою свідчить на користь його кафолических⁵ поглядів, що заперечували горизонтальні пресвітеріанські управлінські підходи.

Досягши певної популярності серед столичних християн, поміж 140–144 рр. Маркіон намагався отримати персональний контроль над Римською громадою. Виходець із Сінопа претендував на статус єпископа Риму [10]. Втім, як і Святий Ігнатій Антіохійський, Маркіон, за підсумком тривалого ідеологічного протистояння, виявився відрізаним від життя еклезіяльної громади Вічного Міста [11, р. 102]. Важливо, що антіохієць Ігнатій бл. 110 р. так само не здобув підтримки від впливових римських християн. Християнські адепти навіть не заступилися за Ігнатія під час винесення та публікації смертного вироку, не підтримали тези його письмових послань і відкинули висловлені єпископом настанови. Всупереч пізнішим інтерпретаціям, «скасування» богословського авто-

¹ Роки життя єпископа: близько 35–110.

² Щоправда, дуже неоднорідних за внутрішнім змістом.

³ Оригінальне еллінське ім'я: Маркіон.

⁴ Вчення про кафоличність Християнської Церкви.

⁵ Тобто католицьких. Грецьке «кафоличність» – фундаментальне поняття, з якого виросло сучасне «католицизм». Дослівний переклад основоположного терміну – «всезагальний», «всецілий».

ритету Ігнатія пройшло для римської еkleзії порівняно тихо та безболісно. Що ж до сінопця Маркіона, то на відміну від Ігнатія Богоносця, він був підданий офіційній процедурі церковного «вигнання» [9, р. 17]. Окрім реальних претензій сінопця на диктат в еkleзії, причини проголошення анафеми Маркіону приховані в його ідеях і концепціях. Через кардинальну незгоду з римськими християнськими старійшинами, Маркіон уперше почав розробку повноцінної системи канонічного права [10].

Прибувши до столиці, Маркіон запропонував громаді «перший канон творів Нового Заповіту» [12, с. 38; 13, р. 134]. Відтак, завдяки сінопцю Маркіону світове християнство прийняло поняття «канон» в якості основоположного. Як відомо, давні греки використовували іменник «κανόν» із метою позначення «еталонної міри». В розумінні пізніших християн, слово κανόν характеризувало загальноживані «правила Християнської Віри» [14, с. 58]. Безумовно, термін перекочував у давньогрецьку мову із давньоєврейських діалектів Леванту. Незважаючи на очевидно семітську генезу, «канон» був використаний Маркіоном із метою протистояння юдеохристиянським сектам (iudaei baptizati) [15].

Отже, сінопець Маркіон запропонував християнам визначення «κανόν» як еталонного виміру в процесі збирання та атрибуції Священних Текстів [12, с. 38]. Водночас, «канонічність» поставала еталонним визначенням основоположних правил усієї Християнської Віри, квінтесенцією її уніфікованого світогляду. Опіраючись на дискурс «канонічності», під час перебування в Римській еkleзії, теоретик Маркіон вів принципову ідеологічну боротьбу проти Старого Заповіту [10]⁶. Підстава – дефініція Маркіоном «єврейського Бога-Яхве»⁷ зі Старого Заповіту «руйнівною силою» (Деміургом⁸), що протистоїть Доброму Богу-Творцю. Очевидна дихотомія уявлення про Бога дозволила католицькому теологу Луїджі Падовезе характеризувати вчення Маркіона в якості дуалістичного. Воно відображає одну з класичних орієнтальних богословських формул: Бог-Добро бореться супроти Бога-Зла [12, с. 38].

Справді, Маркіо обстоював принцип конфліктності божеств і принцип аксіологічної невідповідності текстів Старого та Нового Заповітів, що, на його думку, унеможлиблювало і навіть робило шкідливим використання настанов Vetus

Testamentum у повсякденних релігійних практиках християнства [8, с. 97–106].

Єресіарх Маркіон вважав Старий Заповіт апологетикою т. зв. «Злого Бога», тоді як Новий Заповіт протиставляв йому з огляду на очевидне вихваляння діянь Творця. Відповідно, на момент анафеми 144 р., Маркіон вважав доречним повністю виключити Старий Заповіт із рекомендованої віруючим християнам літератури [16, с. 326–327]. Серед усіх Євангелій, єресіарх вважав «справді християнським» виключно Євангеліє від Луки, а також власноруч систематизовані тексти Апостола Павла [12, с. 38]. Апокаліптичні писання, Євангелія від Марка, Матвія, Іоанна, Маркіон оголосив небезпечними щодо розуміння сутності Ісуса Христа, називав їх «юдеохристиянськими». На його думку, всі посилання на Старий Заповіт у Новозаповітних Текстах з'явилися внаслідок «юдейських» редакцій. Догма Маркіона звучала так: читання Старого Заповіту «спотворює» сутність християнської віри, «юдаїзує» її [17, с. 101–121].

Боротьба сінопця проти юдеохристиянства закономірно перекинулася на весь контекст юдейських культів. Маркіон вважав юдейських ортодоксальних інтелектуалів «відповідальними» за так зване «викривлення» внутрішнього сенсу християнства. Дискутуючи переважно з представниками рабинських кіл, єресіарх запропонував перший біблійний κανόν (канон) для всіх, хто сповідує християнство, переважно акцентуючи на вченні про кафоличність [18, с. 24–25].

Склад біблійного κανόν Маркіона включав «істинну версію» Нового Заповіту: Євангеліє від Луки, продовжене Посланнями апостола Павла [19, с. 16]. До речі, подібна диференціація («Євангелія» – «Апостол»), вперше запроваджена сінопцем, досі визнається всіма ортодоксальними Церквами, які стоять на формально-юридичному фундаменті Семи Вселенських Соборів [13]⁹. Разом із тим, на відміну від Маркіона, новочасні християнські богослови більше не намагаються звести розгалужений новозаповітний «канон» виключно до єдиної учнівської книги (тобто Євангелія від Луки). Як відомо, офіційно визнаний ортодоксальними Церквами, Новий Заповіт поєднує євангельські тексти Марка, Луки, Матвія, Іоанна.

Отож, Маркіон намагався повністю прибрати юдейські сюжети та семантичні коріння із корпусу християнських Писань, що послужило формальною причиною його анафеми та вигнання з Римської громади [9, р. 17]. В цьому сенсі, сінопський претендент на римське єпископство прорахувався. Проводити ідеологічну боротьбу

⁶ Оригінальна назва на івриті: הושה תירבה. Грецький аналог: Παλαιά Διαθήκη. Латинська версія: Vetus Testamentum.

⁷ Оригінальне написання на івриті: יהוה. Грецькою: Γλαυβέ. Сьогодні розповсюджений варіант транскрипції – «Іегова».

⁸ Латинський термін – Demiurgus.

⁹ Зрештою, сьогодні католицькі та православні християни продовжують диференціювати Новий Заповіт на «Євангелія» та «Апостол».

з юдеохристиянськими впливами на території Західного Середземномор'я в середині II ст. видавалося справжнім ідеологічним самогубством, оскільки хрещені юдеї продовжували становити значний відсоток¹⁰ християнських еклезій у великих західноримських містах [5]. Крім того, очевидне палестинське походження Християнської Віри, як і топографія шляху Ісуса Христа, не потребує якихось окремих інтерпретацій [20, с. 26–30]. Відповідно, Маркіон своєю радикальною позицією, сам допоміг шанувальникам юдеохристиянських концепцій вигнати себе з Вічного Міста.

Слід визнати важливим, що спочатку сінопець боровся проти юдеохристиянства майже виключно за допомогою вчення про кафолічність Християнської Церкви. Ще Святий Ігнатій, звертаючись перед стратою до римської еклезії, залишив послідовникам Маркіона цілісні та несуперечливі тези, постулюючи несправедливість зосередження Церковного Передання і Таїнств однією сектою чи однією народністю [7, Ер. Smurnaeans]. Хоча, в цьому контексті, сам Ігнатій Антіохійський посилався на авторитет і діяння Апостола Павла [10, р. 7], проте, факт публічної опозиції Маркіона так званій «юдейській монополізації», зробив сінопського теоретика зручним об'єктом критики рабинськими колами.

З іншого боку, Маркіон мав групу прихильників, чий вплив пояснює подальший перехід від радикального тлумачення справедливих апостольських тез Ігнатія до еретичної риторики, спрямованої проти Старого Заповіту [21, р. 35]. Безумовно, неможливо заперечувати факт: *Vetus Testamentum* справді базується на поясненні Закону (תורה) однієї спільноти [8]. До того ж, багато дефініцій та інтерпретацій Старого Заповіту присвячені концептуалізації богообраності єврейства (עם בחרנו або הללו). Маркіон і його прибічники послідовно прослідкували та проаналізували відповідні акцентуації *Vetus Testamentum*. Усвідомлюючи, що прибрати такі формулювання з тексту неможливо, як і здійснити їхню радикальну реінтерпретацію, «маркіоніти» вирішили просто відмовитися від величезної частини богословських напрацювань доби раннього християнства. Як наслідок, маркіонітський дуалізм¹¹ значно посилювався, почав скочуватися в бік протистояння всім юдейським чи юдаїзованим релігійним течіям [11].

Зауважу, що апостольська (ранньохристиянська) та всесвітньо-соборна (історична і сучасна) теологія Християнської Віри аж ніяк не намагається примітивізувати текстологію Біблії.

Необхідно чітко усвідомлювати: Старий Заповіт включений до *kanón* Християнської Віри¹² передусім через свій етико-філософський «контраст», покликаний демонструвати читачам різницю станів «до і після» Різдва Христового. Ортодоксальні богослови запевняють: читач має відчутти сенси общинного буття напередодні земного шляху Ісуса Христа, під час Його земної місії, а також після Страстей і Воскресіння. Врешті-решт, Старий Заповіт покликаний донести широким масам християн основні вектори гріхопадіння людини та етичний перелік умов, орієнтований на подолання гріховної сутності [13].

Примітивізація Старого Заповіту Маркіоном, зосереджена на пошуку та виключенні будь-яких юдейських засад із християнських текстів, також подекуди впала в етноцентричне викривлення [8, с. 97–106]. Коли ще єпископ Ігнатій Антіохійський виступав проти етноцентризму Церкви, то мав на увазі не лише неприйнятність перетворення *Ecclesia Christiana* на центр публічної риторики однієї культури, а й передбачав абсолютну неприйнятність редукції концептології Церкви до рівня ідеї перманентного протистояння певній культурі [5]. Згідно з єпископом Ігнатієм, Християнська Церква повинна боротися не з умовно «ворожим» Народом або умовною «ворожою» Культурою, а супроти самої ідеї індивідуальної богообраності (עם בחרנו) та, головне, проти так званого «Вселенського Зла» [5]¹³. Останнє не є культурно-обумовленим, не має етнічного коріння.

Принципово відмінними у концепціях Ігнатія Антіохійського та концепції Маркіона Сінопського видаються етико-юридичні характеристики абстракцій Добра (грецькою: Καλό) і Зла (грецькою: Κακό). Для Ігнатія Антіохійського ці категорії усюдисущі чи «універсальні» [22]. Відтак, кожен народ схильний давати Добру та Злу власні найменування. Крім того, екзистенційна перемога Добра над Злом є детермінованою в прогностичній парадигмі *Providentia Dei*. Саме таке «оптимістичне» трактування Ігнатія Антіохійського пізніше перемогло в процесі багатовікових богословських суперечок, коли теологія християнства прийняла *kanón* текстів Біблії, укладений Старим і Новим Заповітами [13]. Зрештою, логіка ортодоксально-християнських богословських тлумачень дуже проста і вкрай серйозна водночас: важливо вміти читати сенси та контексти у послідовності, історичному порівнянні концептуалізованих принципом групування канонічних текстів.

¹² Оригінальні терміни для позначення «Християнства»: *Christianitas* (латинський), *Χριστιανισμός* (грецький) або *תורה* (єврейський).

¹³ Латинною: *Malum*. На івриті: *רע*.

¹⁰ Подекуди переважаючий відсоток.

¹¹ Під дуалізмом розумію згадану формулу: Бог-Добро бореться супроти Бога-Зла.

На відміну від концепції антиохійського єпископа Ігнатія, у світогляді Маркіона Зло «одвічно» ототожнювалося з єврейським сакральним поняттям «Яхве» [23, р. 269]. Давньоєврейське найменування Бога стало для маркіонітів синонімом т. зв. «руйнівного начала». Вся подібна логіка випливала з твердження, що історичний і ціннісний контексти Старого Заповіту, роблять перемогу Добра над Злом «неочевидною». Ось чому, християнство, на думку Маркіона, мало стати діяльним і відмовитися від богослов'я, асоційованого з етико-філософською категорією «терпіння». Ворожнеча зі злим началом мусила примусити кожного учасника християнської еkleзії докладати зусиль з метою кінцевої метафізичної перемоги у боротьбі за «правильну справу», а не тільки «пасивно» спостерігати [24, р. 295–311].

Теологічні відмінності концепцій теоретика католицизму Ігнатія і теоретика антиюдейства Маркіона набувають рис змістовного антагонізму на прикладах есхатологічних тлумачень. Так, Богоносець Ігнатій завжди був надто далекий від повністю негативістської інтерпретації юдейських метафор Старого Заповіту, тоді як Маркіон розглядав «Машиаха» (єврейського «Месію») синонімом новозаповітного поняття «антихрист» [11; 22].

Так звана «ненадійність» використання Старого Заповіту в сенсі суто християнської інтерпретації, за твердженням сінопського інтелектуала, пояснюється тим, що Старий Заповіт зовсім не передбачає появи Ісуса Христа. *Vetus Testamentum* говорить про представника «злого начала» (Яхве) у перспективі земного світу, що, в свою чергу, відповідає концепту «антихриста» [25]. Ось чому рабинські спільноти, відповідно із поглядами маркіонітів, «відмовлялися» визнавати земний шлях Ісуса Христа здійсненням старозаповітних пророцтв стосовно появи Месії.

Висновки. Комплекс міркувань Маркіона дозволив Римській громаді визнати його «єресіархом» (тобто творцем і провідником ересі) близько 144 року. Маркіон став одним із перших значних єресіархів в історії єпископальної церкви. До того ж, незважаючи на підкреслено негативне ставлення до персоні Маркіона з боку церковних адептів часів домінування, поняття «канону» все ж таки ввійшло до складу християнського вчення та, відтак, еклезіології як церковної дисципліни.

Завдяки рецепції принципу «канонічності» Маркіона, отримали додатковий розвиток ще й теоретичні настанови єпископа Ігнатія Антиохійського. Хоча погляди Ігнатія і Маркіона співпадали в невеликому обсязі (для прикладу, обидва критикували концепції рабинських спільнот, феномен юдеохристиянства), тим не менше,

саме ці незначні спільні напрацювання втілювалися офіційними церковними політико-правовими доктринами.

Література

1. Салій Яцек, ОР. Для чого Церкві потрібен Папа? / Пер. з пол. Ірини Єрмак. К.: Кайрос, 2013. 116 с.
2. Sherwin-White A. N. The Letters of Pliny: a historical and social Commentary. Oxford: Clarendon Press, 1966. XV+808 pp.
3. Sherwin-White A. N. Fifty Letters of Pliny. Oxford: Oxford University Press, 1967. XXII+185 pp.
4. Friend William Hugh Clifford. Persecutions: genesis and legacy. The Cambridge History of Christianity. Volume 1: Origins to Constantine. / Edited by Margaret M. Mitchell & Frances M. Young. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. Pp. 501–523.
5. Lookadoo Jonathon. The Christology of Ignatius of Antioch. Eugene, Oregon: Wipf & Stock Publishers, 2023. XVIII+230 pp.
6. Elwell Walter, Comfort Philip Wesley. Tyndale Bible Dictionary. Wheaton, Ill.: Tyndale House Publishers, 2001. 1336 pp.
7. The Apostolic Fathers, Volume I: I Clement. II Clement. Ignatius. Polycarp. Didache. / Edited and translated by Bart D. Ehrman. / Loeb Classical Library Vol. 24. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003. VIII+457 pp.
8. Harnack Adolf von. Marcion: Das Evangelium von fremden Gott: Ein Monographie zur Geschichte der Grundlegung der katholischen Kirche. 2. verb. und verm. Aufl. Leipzig: J. C. Hinrichs, 1924. XVI+456 s.
9. Harnack Adolf. Marcion: The Gospel of the Alien God. Durham: N. C.: Labyrinth Press, 1990. X+182 pp.
10. Knox J. Marcion and the New Testament: An essay in the early history of the canon. Chicago: The University of Chicago Press, 1942. X+195 pp.
11. Lieu Judith M. Marcion and the Making of a Heretic. God and Scripture in the Second Century. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. XVI+502 pp.
12. Падовезе Луїджі. Вступ до папистичного богослов'я. / Пер. з італ. Галини Теодорович. Львів: Свічадо, 2001. 184 с.
13. Bruce F. F. The Canon of Scripture. Downers Grove, Illinois: InterVarsity Press, 1988. 350 pp.
14. Джероза Ліберо. Церковне право. / Пер. з нім. Наталії Щиглевської. Львів: Свічадо, 2001. 336 с.
15. Kinzig Wolfram. Harnack, Marcion und das Judentum: Nebst einer kommentierten Edition des Briefwechsels Adolf von Harnacks mit Houston Stewart Chamberlain. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2004. 344 s.
16. Barbara Aland: Was ist Gnosis? Studien zum fr̄hen Christentum, zu Marcion und zur kaiserzeitlichen Philosophie. Tьbingen: Mohr Siebek 2009. XV+434 s.
17. Klumbies Paul-Gerhard. Marcion als Paulus- und Lukasinterpret. Ein neues Geschlecht? Entwicklung des fr̄hchristlichen Selbstbewusstseins. / Markus Lang (Hrsg.). Band 105; Novum Testamentum et Orbis Antiquus. Studien zur Umwelt des Neuen Testaments. Gьttingen: Vandenhoeck & Ruprecht Verlage, 2013. S. 101–121.
18. Klinghardt Matthias. Das dlteste Evangelium und die Entstehung der kanonischen Evangelien. Band II: Untersuchung – Rekonstruktion – Ibersetzung – Varianten. 2 Bдnde. Tьbingen: Francke, 2015. 543 s.
19. Kollmann Bernd. Neues Testament kompakt. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2014. 360 s.

20. Баррон Роберт Еммет. Католицизм. Мандрівка до серця віри. / Пер. з англ. Галини Сташків. Львів: Свічадо, 2022. 272 с.

21. Badiou Alain. Saint Paul: the foundation of universalism. Stanford, California: Stanford University Press, 2003. X+112 pp.

22. Brent Allen. Ignatius of Antioch and the Second Sophistic. A study of an early Christian transformation of Pagan culture. Tübingen: Mohr Siebeck, 2006. XVI+377 pp.

23. Harnack Adolf von. History of Dogma. Volume 1. New York: Dover Publications, 1961. XVI+362 pp.

24. McGowan Andrew Brian. Marcion's Love of Creation. Journal of Early Christian Studies. 2001. Vol. 9. Issue 3. Pp. 295–311.

25. Riparelli Enrico. Il volto del Cristo dualista. Da Marcione ai catari. Bern: Peter Lang. 2008. 368 pp.

Анотація

Мельник В. М. Теоретик «канонічності» Маркіон і «федеративна» політико-правова концепція «католицизму» в Римській імперії. – Стаття.

У статті розглядаються ключові політичні та правові елементи суспільно-релігійної ідентичності ранньохристиянських груп Римської імперії, пов'язані з постаттю ересіарха Маркіона Сінопського (близько 85–160). Як відомо, інтерпретації вчення Маркіона мали важливе значення для теоретичної еволюції римського богослов'я в періоди принципату (I–III століття) та домінагу (III–V століття). Головні акценти даного нарису зроблено на термінах і поняттях, що виявилися засадничими для християнства в дискусійний період між Першим Нікейським Вселенським Собором (325 рік) і П'ятим Константинопольським Вселенським Собором (553 рік). Зокрема, в тодішньому історико-юридичному дискурсі здобуло поширення поняття «канон». Саме слово «канон» (грецький оригінал – «κανών») використовувалося ще в елліністичну добу для позначення «еталонної міри». Маркіон скористався його значенням із метою пояснення власного критерію систематизації Нового Заповіту. Прагнучи відстояти «істинність» виключно для Євангелія від Луки, Маркіон почав застосовувати термін «канон» у ширшому контексті. Впродовж III–V століть, послідовники вчення Маркіона (так звані «маркіоніти») пропонували альтернативні принципи тлумачення Євангелій. Ці принципи базувалися на маркіонітському протиставленні «доброго» Бога із Нового Заповіту християн так званому «злому» Богу зі Старого Заповіту юдеїв (йдеться про так званий «релігійний дуалізм»). Прикметно, що Маркіон вів активну антиюдейську пропаганду, намагаючись пояснити «неканонічну» сутність давньоєврейських текстів. За це зазнав анафем та вигнання з Римської церкви. Тим не менше, маркіонітська критика запозичила багато полемічних концепцій від сирійського єпископа Ігнатія Антіохійського (близько 35–110). Маркіон із повагою ставився до вчення Ἡ Καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Відповідно останнього, Ігнатій Антіохійський розумів світові християнські общини як єдину «Церкву» («Ecclesia»), що має функціонувати на фундаменті «всезагальності», «єдності», «соборності» (грецькою – «καθολικός»). Звідси походить поняття «католицизм» («Catholicism»). Отже, розробляючи тези Святого Ігнатія, Маркіон зробив теоретичний внесок у справу обґрунтування сутності «Церкви» як

«кафолічної» установи. Ці погляди Ігнатія та Маркіона узгоджувалися з юридичним змістом федеративної форми державного устрою Римської імперії. Як відомо, в системі Римської імперії усі адміністративні суб'єкти та різноплеменні народності сполучалися між собою на засадах «foederatio».

Ключові слова: канон, католицизм, маркіонітство, Римська імперія, правова суб'єктність.

Summary

Melnyk V. M. Marcion of sinope as a theoretician of “canonicity” and the “foederal” political and legal concept of “Catholicism” in the Roman Empire. – Article.

The article examines the key political and legal elements of the socio-religious identity of the Early Christian groups of the Roman Empire, related to the figure of the heresiarch Marcion of Sinope (c. 85–160 AD). As is known, the interpretations of Marcion's thought were of great importance for the theoretical evolution of Roman imperial theology during the periods of the Principate (I–III centuries AD) and Dominate (III–V centuries AD). The main emphasis of this essay is on the terms and concepts that were fundamental to Christianity during the period of discussion between the First Ecumenical Council of Nicaea (325 AD) and the Fifth Ecumenical Council of Constantinople (553 AD). In particular, the concept of “canon” became widespread in the historical and legal discourse of that time. The term “canon” (Greek original – “κανών”) was used during the Hellenistic period to denote a “reference measure”. Marcion used its meaning to explain his criterion for the systematization of the New Testament. Seeking to defend the “truth” of Luke's Gospel alone, Marcion began to use the term “canon” in a broader context. During the 3rd to 5th centuries AD, the followers of Marcion's teaching (the so-called “Marcionites”) proposed alternative principles of interpretation of the Gospels. These principles were based on the Marcionite contrast between the “good” God of the New Testament of Christians and the so-called “evil” God of the Old Testament of the Jews (this is the so-called “religious dualism”). Notably, Marcion conducted active anti-Jewish propaganda, trying to explain the “non-canonical” nature of ancient Jewish texts. So, he suffered anathema and expulsion from the Roman ecclesia. Nevertheless, Marcionite criticism borrowed many polemical concepts from the Syrian bishop Ignatius of Antioch (c. 35–110 AD). Marcion respected the doctrine of Ἡ Καθολικότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ignatius of Antioch understood the world Christian communities as a single “Church” (“Ecclesia”), which should function on the foundation of “universality”, “unity”, “congregation” (Greek – “καθολικός”). This is where the term “Catholicism” (“Catholicism”) comes from. So, developing the theses of St. Ignatius, Marcion made a theoretical contribution to the case of substantiating the essence of the “Church” as a priori “Catholic” institution. These views of Ignatius and early Marcion were consistent with the legal content of the “foederal” form of state territorial organization of the Roman Empire. It's important that in the system of the Roman Empire, all administrative subjects and different tribal peoples were connected based on “foederatio”.

Key words: canon, Catholicism, Marcionism, Roman Empire, legal personality.